

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av ett hovrättsbeslut – förordnande av målsägandebiträde; nu fråga om avvisning

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Överklagade avgörandet

Svea hovrätts beslut den 16 oktober 2018 i mål nr Ö 8937-18

Yrkande

Jag yrkar att hovrättens avvisningsbeslut ska undanröjas och att målet återförvisas till hovrätten för prövning av åklagarens talan i sak.

Skyndsam handläggning

Förundersökning om sexuellt ofredande av barn under 15 år pågår, varför det hemställs om skyndsam handläggning.

Frågan i målet

Det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen klargör huruvida allmän åklagare har en självständig rätt att överklaga ett avslagsbeslut i fråga om förordnande av målsägandebiträde.

Bakgrund

Med anledning av förundersökning om sexuellt ofredande av barn under 15 år gjorde åklagaren en framställan om att målsägandebiträde skulle förordnas för sekretess A.

Tingsrätten avslog sekretess A:s begäran.

Åklagaren överklagade beslutet till hovrätten, som avvisade åklagarens överklagande.

Grunderna för min inställning och min bedömning

Enligt 23 kap. 5 § rättegångsbalken ska undersökningsledaren göra en anmälan hos rätten, om målsäganden begär att få ett målsägandebitråde eller om det annars finns anledning att förordna ett sådant bitråde. Avser förundersökningen brott enligt 6 kap. brottsbalken, ska anmälan om målsägandebitråde göras omedelbart när förundersökningen har inletts eller återupptagits, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant bitråde.

Som hovrätten angett finns det inte någon uttrycklig bestämmelse om vem som har rätt att överklaga ett beslut som innebär att en begäran om målsägandebitråde avslås.

Hovrätten har i sitt avvisningsbeslut framhållit att det av allmänna rättsgrundsatser följer att ett beslut får överklagas endast av den som har ett rättsligt intresse av att få överklagandet prövat. I det kravet ligger att avgörandet från rättslig synpunkt ska innebära en nackdel för den som överklagar och att yrkandet på objektiva grunder ska kunna sägas vara till klagandens förmån. Ett beslut att inte förordna ett målsägandebitråde kan alltså överklagas av målsäganden.

Hovrätten har därefter funnit att åklagaren inte har något rättsligt intresse av att få ett beslut om att avslå en begäran om målsägandebitråde prövat. Inte heller att tingsrättens beslut kan anses innebära någon nackdel för åklagaren ur rättslig synvinkel, varvid hovrätten gör en jämförelsehänvisning till NJA 1983 s. 200. Den omständigheten att undersökningsledaren har en anmälningsskyldighet påverkar enligt hovrätten inte denna bedömning. Vid dessa förhållanden och i avsaknad av en uttrycklig bestämmelse om rätt för åklagaren att överklaga ett sådant beslut ska enligt hovrätten åklagarens överklagande avvisas.

Jag instämmer inte i hovrättens bedömning och vill för egen del anföra följande.

Åklagaren har enligt bestämmelser i rättegångsbalken en skyldighet att under brottmålsprocessen föra målsägandens talan och på olika sätt bistå målsäganden när ett målsägandebitråde inte har utsetts. Målsäganden är som regel den svagare parten i en brottmålsprocess och har heller inte någon rätt till partsinsyn under förundersökningen, eftersom målsäganden inte anses vara part förrän efter det att åtal har väckts. En målsägare kan i många fall vara ytterst utsatt och därmed ha påtagliga svårigheter att tillvarata sin rätt, genom att t.ex. överklaga ett beslut om att neka målsägandebitråde eller att på nytt begära ett sådant bitråde.

Åklagarens anmälningsskyldighet till rätten enligt 23 kap. 5 § rättegångsbalken måste enligt min uppfattning läsas mot den ovan beskrivna bakgrunden. I de

fall förundersökningen avser brott enligt 6 kap. brottsbalken gäller dessutom numera ett särskilt skyndsamhetskrav avseende anmälningsskyldigheten (prop. 2017/18:177 s. 70 f. och 90 f.). Åklagarens talerätt i förhållande till ett beslut att avslå en begäran om målsägandebiträde kan enligt min uppfattning således inte på något sätt jämföras med situationen i NJA 1983 s. 200.

I nyss nämnda avgörande var det fråga om åklagarens talerätt i förhållande till ett beslut om att inte entlediga en offentlig försvarare (ett beslut som åklagaren tagit initiativ till genom att hos tingsrätten begära att försvararen i fråga skulle entledigas). Högsta domstolens majoritet tog där fasta på att frågan om vem som ska biträda den misstänkte i egenskap av offentlig försvarare är att ses som en angelägenhet mellan den misstänkte, den föreslagne eller utsedde försvararen och rätten. När det gällde förutsättningarna för att låta allmänna ändamåls- och lämplighetshänsyn bli vägledande i ställningstagandet borde enligt Högsta domstolen uppmärksammas att en ökad möjlighet för endera parten i en process att föra en fråga vidare och därmed förlänga rättegångsförfarandet från motpartens sida kunde uppfattas som en förskjutning med avseende på deras inbördes ställning i processen. En sådan förskjutning borde enligt Högsta domstolen inte komma i fråga, om inte mycket tungt vägande skäl kunde åberopas härför. De skäl av undantagskaraktär som kunde anföras för att åklagaren i ett fall som det nu var fråga om skulle medges ställning av part kunde enligt Högsta domstolen inte tillmätas sådan tyngd. Riksåklagarens besvärstalan togs därför inte upp till prövning. Två justitieråd var skiljaktiga och fann att åklagaren skulle tillerkännas ställning som part i den aktuella situationen.

Till skillnad från nyss nämnda avgörande är det i detta fall fråga om åklagarens möjlighet att, till en målsägares fördel, överklaga ett beslut som innebär avslag på åklagarens framställning om förordnande av målsägandebiträde. Det förhållandet att målsäganden regelmässigt måste anses som den svagare parten i en brottmålsprocess talar enligt min uppfattning med betydande styrka för att åklagaren, trots att en uttrycklig bestämmelse därom saknas, bör ha en självständig rätt att till målsägandens fördel överklaga rättens beslut att inte förordna målsägandebiträde. Det bör därvid också framhållas att en målsägare, till skillnad mot en misstänkt, aldrig kan drabbas av några kostnader med anledning av ett sådant förordnande (jfr 31 kap. 1 § rättegångsbalken och 8 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde).

Hovrättens avvisningsbeslut bör därför undanröjas och målet återförvisas för prövning av åklagarens talan i sak.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell

betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Som hovrätten i det nu överklagade beslutet angett har samma hovrätt haft en annan uppfattning i fråga om åklagarens talerätt i en situation som den nu förevarande (se RH 2014:15). Mot denna bakgrund kan alltså konstateras att praxis inte är enhetlig.

Det är enligt min uppfattning av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen klargör om åklagaren har talerätt i en situation som den nu förevarande.

Bevisning m.m.

Jag åberopar inte någon bevisning. Målet kan enligt min uppfattning avgöras på handlingarna.

Kerstin Skarp

My Hedström

Kopia till:
Utvecklingscentrum Göteborg
Åklagarkammaren i Uppsala (AM-99266-18))
Kammaråklagaren Annika Bokefors